

Posudek oponenta na diplomovou práci Bc. Kateřiny Malákové „Česko v evropském kontextu z hlediska úmrtnosti na zhoubné novotvary: analýza potenciálních faktorů úrovně a struktury úmrtnosti na tuto skupinu příčin úmrtí v posledních letech“

Diplomová práce Bc. Kateřiny Malákové „Česko v evropském kontextu z hlediska úmrtnosti na zhoubné novotvary: analýza potenciálních faktorů úrovně a struktury úmrtnosti na tuto skupinu příčin úmrtí v posledních letech“ má celkový rozsah 113 stran včetně příloh. Textová část práce je strukturována standardně a je rozdělena do 12 základních kapitol včetně úvodu a závěru. Doplní ji seznamy tabulek, obrázků, zkratk, použité literatury a datových zdrojů a seznam příloh.

Předkládaná práce si klade dva hlavní cíle. Tím prvním je popsat trendy a současnou úroveň a strukturu úmrtnosti na zhoubné novotvary v Česku v evropském kontextu. Druhým je potom analýza možných faktorů, které mohou s výskytem novotvarů a úmrtností na novotvary souviset. K oběma hlavním cílům jsou stanoveny dílčí cíle, které blíže zacilují celou práci.

Diplomová práce je rozdělena do 12 kapitol. Za úvodní kapitolou, kde autorka čtenáři přibližuje studované téma a vymezuje cíle práce, následuje kapitola představující nejdůležitější literaturu související s tématem. Další čtyři kapitoly jsou teoretické a blíže se věnují nádorovým onemocněním, jejich klasifikaci a evidenci dat, autorka zde také prezentuje příčiny, rizikové faktory a prevenci těchto onemocnění včetně fungování screeningových programů v zemích EU. 7. kapitola se věnuje použité metodologii a datovým zdrojům. Vlastní analytickou část práce pak tvoří osmá až jedenáctá kapitola. Nejprve autorka zkoumá vývoj celkové intenzity úmrtnosti na novotvary v zemích EU, dále se pak zaměřuje i na nejčastější příčiny a vývoj dle věku. Pro podrobnější analýzu jsou využity metody dvourozměrné dekompozice a shluková a faktorová analýza. V závěru jsou potom hlavní výsledky předchozích kapitol shrnuty.

Kateřině Maláčové se v práci podařilo shromáždit reprezentativní soubor především zahraniční literatury, s jehož pomocí zpracovala kvalitní teoretický kontext studované problematiky. Chvályhodná je také korektní aplikace v demografii méně obvyklých statistických metod, jako je především faktorová analýza, která byla aplikována na skupinu faktorů potenciálně souvisejících s rozšířením nádorových onemocnění, čímž vznikly 4 faktory. Zároveň se autorka snažila vytvořit také typologii zemí podle úrovně úmrtnosti na novotvary s využitím shlukové analýzy.

Posuzovaná práce není prostá nedostatků a chyb. Z hlediska obsahu je práci potřeba vytknout především následující:

1. Práce se zabývá „pouze“ členy EU, proto se nabízelo upravit v názvu místo „v evropském kontextu“ „v kontextu vyspělých evropských zemí“.
2. V textu se objevují ne zcela korektní pojmy nebo formulace – např. záměna míry za obecnější úroveň/intenzitu (str. 6, 10); obdobně opakované výroky o „míře úmrtnosti“, kde není jasné, zda jde opět obecně o úroveň úmrtnosti nebo standardizované míry úmrtnosti (např. dvakrát na str. 7, dvakrát na str. 10, opakovaně na str. 31, 51 a dále prakticky v celé práci); „krvácení ze sputa“ (str. 24) – sputum je hlen, nelze z něj tedy krvácet; konstatování, že metoda standardizace „se používá k očištění dat od vlivu věkové struktury“ (str. 33); nejednotné označení použitého věkové standardu (nový evropský standard na str. 33 versus populační evropský standard na str. 34); pouze naděje dožití místo naděje dožití při narození v názvech obrázků č. 5, 6, 7, 8.
3. Vzhledem ke specifčnosti tématu a detailnosti jeho zpracování autorka používá různé pojmy, které mohou být pro přesné zpracování důležité, ale v demografii nejsou zcela běžné, a proto by bylo vhodné je čtenáři alespoň stručně vysvětlit – např. vyjádření, že „dědičnost je většinou

autosomálně dominantní“ (str. 18); „karcinom endometria“ (str. 20), „nehodgkinské lymfomy“, „alkylační látky“ (str. 22), „flexibilní sigmoideoskopie“ (str. 27) atd.

4. Pro přehlednost by bylo dobré země v tabulkách č. 3 a 4 seřadit dle nějakého kritéria, např. dle roku zavedení screeningového programu.
5. V kapitole 7.1.2 je popsán způsob výpočtu vlastních úmrtnostních tabulek, které autorka konstruuje pro potřeby dvojrozměrné dekompozice, při aplikaci shlukové a faktorové analýzy hodnoty naděje dožití při narození byly převzaty z databáze Eurostatu. Mělo by být uvedeno, zda je v takovém případě použita stejná metodika.
6. Není vysvětleno, proč je pro výpočet pravděpodobnosti úmrtí použita právě lineární metoda (str. 36 – používá jí ve své metodice Eurostat?); na stejné straně mezi vzorci chybí vzorec pro výpočet tabulkového počtu žijících v nejvyšší věkové skupině.
7. V případě prezentace hodnot standardizované míry úmrtnosti je zbytečné používat dvě desetinná místa, protože se jedná o hodnoty vypočtené na 100 000 obyvatel (platí pro celou práci včetně příloh).
8. V některých případech by stálo za zvážení, zda byla zvolena ta nejvhodnější prezentace výsledků – např. v případě obrázku č. 2, znázorňujícího intenzitu úmrtnosti podle věku, bylo možné použít logaritmické měřítko na ose y, které by umožnilo zobrazit rozdíly (v případě, že existují) v úrovni úmrtnosti také ve věkových skupinách do 34 let; pro prezentaci hodnot v obrázcích 3 a 4 by byla pravděpodobně přehlednější tabulka.
9. Typologie zemí na základě úrovně úmrtnosti v kapitolách 11.2.1 a 11.2.2 byly vytvářeny pouze na základě údajů za jeden kalendářní rok, což může u populačně malých zemí, jako je Irsko, Litva, Lotyšsko, Lucembursko, Malta i další, s malým počtem událostí vést k zavádějícím závěrům.
10. Tabulky v přílohách 3 a 4 obsahují hodnotu „celkem“, jedná se tedy o součet měř úmrtnosti dle věku?

Relativně velký rozsah práce poskytuje logicky prostor i pro existenci dalších nedostatků především formálního charakteru. V textu se objevují nesrozumitelné formulace nebo výrazy (např. „nízký podíl úmrtnosti na nádory z celkové míry úmrtnosti“ na str. 68) a také řada gramatických a typografických chyb. Autorka nerespektuje katederní pravidla formátování tabulek.

Ve shrnutí je možné konstatovat, že Bc. Kateřina Maláková se úspěšně vypořádala s tématem své diplomové práce a jednoznačně prokázala schopnost odborné práce na úrovni odpovídající absolventu magisterského studijního programu demografie. Na této skutečnosti nemohou nic podstatného změnit ani výše uvedené připomínky. Proto mohu doporučit její diplomovou práci „Česko v evropském kontextu z hlediska úmrtnosti na zhoubné novotvary: analýza potenciálních faktorů úrovně a struktury úmrtnosti na tuto skupinu příčin úmrtí v posledních letech“ k obhajobě.

V Praze dne 1. 9. 2018

RNDr. Boris Burcin, Ph.D.

oponent